

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי י"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף יט

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מה הנידון בשחרור עבד, זכות או חובה ומה הנפק?מ?

הביאה הגמ', שאין חשש בשטר שחרור שנמצא לנמלך האדון ולא נתן עד זמן מאוחר, שלמ"ד זכות לעבד להשתחרר מרבו, לשיטת אב"י "עדיו בחתומיו זכין ליה" א"כ משעה ראשונה נעשה משוחרר. ולמ"ד חוב לעבד להשתחרר יאמרו לו הבא ראיה מאמתי השתחררת.

בביאור הנושא מדוע יש לומר שזכות לעבד להשתחרר או חובה, ביאר רש"י (ד"ה זכות) שיש לעבד טובה בכך שמתירו בקהל. חוב לעבד כתב רש"י (ד"ה חוב) אם עבד כהן פוסלו מן התרומה, ואם של ישראל אסורו בשפחה כנענית. וכפי שנלמד ממסכת גיטין (יב, ב) הדבר תלוי במחלוקת תנאים, ונעלה את הדברים בקצרה. ועוד צריך ללבן, הביא רש"י שהחוב לעבד כיון שפוסלו מתרומה, מה הנידון שפוסלו מתרומה, אמת שיש הלכה שעבד של כהן אוכל בתרומה, אך האם האדון מחוייב לתת לו תרומה, עד שנגדיר את השחרור בתורת חוב, שיש לו הפסד תרומה.

במשנה בגיטין, נחלקו רבנן ורבי מאיר האם האדון יכול לחזור בו משטר שחרור לאחר שנתן השליח לפני שזכה העבד בשטר השחרור. דעת רבנן, שהאדון לא יכול לחזור כיון שזכות לעבד להשתחרר והשליח זכה עבורו. דעת רבי מאיר, שיכול האדון לחזור בו ואין השליח זוכה לעבד כיון שהשחרור הוא חוב לעבד ואין השליח נעשה זוכה עבורו.

ביארו בתוס' (גיטין שם, ד"ה השבתוני) את הדין ודברים בין רבנן לרבי מאיר. רבנן סבורו שדעת רבי מאיר ששחרור לעבד מוגדר כחוב היותו האדון נותן לעבד מזונות בשביל שיש תרומה הרבה לכהנים או משום שיש מצוה באכילת תרומה. ע"ז אמרו רבנן הרי האדון יכול שלא לזון את העבד. אמר להם רבי מאיר אמת הדבר שהאדון יכול שלא לתת לעבד תרומה ומצד זה השחרור לא מוגדר כחוב אולם היותו העבד מוגדר "לעבד כהן" יכול לרכוש תרומה בזול יותר מן החולין ובשחרור מפסיד את התואר "עבד כהן" ולכן שטר שחרור מוגדר כחובה עבורו.

נמצא לעת עתה, ביאור דברי רש"י לפנינו שהביא ששחרור חוב לעבד כהן כיון שמפסידו לאכול מתרומה, כפי שביאר התוס' שנותן לו האדון מזונות וכו', או שיש מצוה באכילת תרומה. ונגסה ללבן מה הגדרת הדבר.

הסתפק בבית האוצר (להגרי ענגיל, מערכת א-כ כלל קסז עמ' 244) האם מצוות אכילת תרומה זה דווקא בכהן או אף עבד כהן ואשת כהן כאשר הם אוכלים תרומה מקיימים מצווה או שלגביהם זה רק היתר אכילה היינו שהיותו חוב ממון הכהן בהגדרת "קנין כספו" (והארכנו בעיונינו על הדף יבמות בפרק אלמנה ל"ג, ופרק הערל) הותר לבעל ולאדון לתת להם מן התרומה.

ומוכיח מדברי התוס' הנזכרים שיש מצווה לעבד כאשר אוכל תרומה, שהרי אמרו תוס' בדעת רבנן שהבינו ברבי מאיר שהאדון נותן לעבד לאכול בתרומה או מצד שיש הרבה תרומה בבית הכהן או מצד שיש מצוה באכילת תרומה. (עוד מוכיח מסוגיית הש"ס בפסחים עב, ב ואכמ"ל. הבאנו את ראייתו בעיונים על הדף גיטין יב.)

מביא הבית האוצר מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (גיטין שם) שנראה שהנושא האם לעבד יש מצווה באכילת תרומה, זה יסוד המחלוקת בין רבי מאיר לרבנן, לדעת רבי מאיר האדון יכול לחזור מהשטר שחרור כיון שהשליח לא זכה לעבד מחמת שיש חוב לעבד שמפסיד תרומה היותו יש מצוה לעבד באכילת תרומה ואם יזכה לו השליח בשטר שחרור נמצא מפסידו מאכילת תרומה. אולם לדעת רבנן אין בזה חובה לעבד כל מה שאוכל בתרומה זה מחמת שהוא עבד לכהן וקניו לו בקנין ממון, ולשון הרמב"ם "שזה העבד באכילת תרומה או בהיותו בעל כנענית לא הוסיף בעצמו מעלה עד שתאמר שחובה היא לו כשיצא לחירות ואמנם זה כמו שתאכל בהמת כהן תרומה מפני שהיא קנין כספו וכו'". עכ"ל. הרי מבואר שלשיטת רבנן אין באכילת עבד מצווה כי אם היתר אכילה לעבד מחמת שהוא עבד לכהן ודין אכילתו עולה לבהמת כהן שאוכלת בתרומה היותו קנין כספו.

האם עבד האוכל תרומה מברך "בקדשתו של אהרן"?

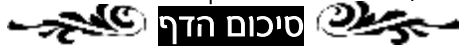
פסק הרמב"ם בהלכות תרומות (פ"ט הכ"ב) "כל האוכל תרומה מברך ברכת אותו המאכל ואח"כ מברך אשר קדשנו בקדשתו של אהרן וצונו וכו'". הוכיח המשנה ראשונה (תרומות פ"ח מ"א) שהרמב"ם נקט בלשונו "כל האוכל" ולא כתב "כהן שאוכל", מבואר בלשון הרמב"ם שלא משנה אם האוכל הוא הכהן בעצמו או אשת כהן או עבד כהן, כל מי שאוכל תרומה מברך את הברכה הנזכרת "בקדשתו של אהרן", והנה בצ"ע האין יתכן שעבד ואשת כהן יברכו "בקדשתו של אהרן" והרי אינם מזרע אהרן הכהן, ונוקט שאפשר שטעם הדבר שמברכים על אכילתם שהיא בסיבת קדושת אהרן, לא שהם בקדושת אהרן אלא ההיתר אכילה שלהם הוא מחמת הקדושה שקידש הקב"ה את בני אהרן, ומחמת אף הם מותרים באכילה.

ולפי מה שחידש הבית האוצר מדברי התוס' הנ"ל, הדבר פשוט שעבד יוכל לברך

את הברכה הנזכרת כיון שיש לו קיום מצוה באכילת תרומה. אלא שהדבר צריך תלמוד לפי מה שהוכיח הבית האוצר מדברי הרמב"ם שנקט שאין לעבד מצוה באכילת תרומה כי אם היתר אכילה כבהמת כהן, א"כ אין נקט הרמב"ם שכל האוכל מברך, אא"כ נסכים לחידושו של המשנה אחרונה שהברכה הזו היא משונה מכל הברכות ונתקנה על סמך מה שהם מותרים באכילה ולא יותר.

בדרך אמונה (תרומות פ"ט הכ"ב אות קמה) כתב, שדווקא כהן האוכל מברך אבל בת ישראל שהיא אשת כהן או עבד של כהן האוכלים בתרומה אין מברכים כלל כיון שאין עליהם מצווה אלא על האדון המאכילם כמו שמאכילם בהמתו. וגם האדון לא מברך על מה שמאכיל אותם כיון שאין בזה עשיית מצווה.

ותקצר היריעה, אולם לפי דברי הדרך אמונה אין ראיה מדברי התוס' בגיטין שיש מצווה לעבד באכילת תרומה, כמו שנקט הבית האוצר, שהרי ניתן לומר שכוונת התוס' שיש מצווה לאדון במה שנותן תרומה לעבד, לכן בפועל יש רווח לעבד שיש לו מזונות בשפע (ורק זה הנושא בחוב לו להשתחרר שיפסיד את מזונותיו), אולם לעבד עצמו כלל אין מצווה באכילתו. ודו"ק.

סיכום הדף

נושא היום: חששות בנט ושטר שחרור. שטרי מתנה של בריא ושכיב מרע.

מצא נט בשוק והבעל מודה יחזיר לאשה. **אע"פ שיש חשש** שהתאריך הכתוב בגט מוקדם לגירושין בפועל, א"כ יש חשש שתגבה האשה פירות שלא כדון (פירות שהבעל אכל ומכר תגבה מלקוחות מהזמן שבנט ובפועל התגרשה מאוחר יותר). **למ"ד שאין לבעל פירות** משעה שהחליט לגרשה, א"כ תובעת מלקוחות כדון, אף שלא נתגרשה בפועל. **ולמ"ד שיש לבעל פירות** עד שעת נתינה, אין לחוש שתגבה שלא כדון היות והלקוחות ידרשו לדעת מתי נתגרשה, הם יודעים שהקילו להחזיר גט מחמת עיגון, ולגביה שתיבא ראיה. **אך בשטר ממון** שאבד ונמצא הלקוחות לא יבררו שמא ההלוואה הייתה יותר מאוחר שאומרים אם השטר חזר למלוה כדיונו חזר, וא"כ חששו לשטר מוקדם.

שטר שחרור של עבד אם האדון מודה יחזיר לעבד. **ואמנם יש לחשוש** שתאריך השטר מוקדם לתאריך השחרור, ובזמן הירושם בשטר קנה העבד קרקעות, שנקנו לאדון מחמת שאין לעבד קנין בעצמו. האדון מכר את הקרקעות, לאחר זמן יוציא העבד את שטרו ויראה לעולם שהאדון מכר קרקעות ששייכים לעבד בזמן שכבר היה משוחרר ע"פ התאריך הנקוב בשטר. **אך למ"ד ששחרור זה זכות לעבד**, וכשיטת אב"י שהעדים זוכים בחתימתם, א"כ למפרע יתברר שמשוחרר מהתאריך הנקוב בשטר. **למ"ד ששחרור חוב לעבד**, כשיבא העבד לגבות יאמרו לו שבייא ראיה על תאריך השחרור בפועל.

ידיניתקן שטר צואה, משורש "דא תהא וקאי". **מתנה** מהיום המקבל מקבל את הקרקע ולאחר מיתה יקבל פירות. בודאי שמתנה רגילה המקבל יקבל הכל מיד, **כאן מדובר** במתנת בריא המועילה כמתנת שכיב מרע, באופן שאמרו "מהיום ולאחר מיתה".

מדבר המשנה מבואר שאם הנותן אמר לנו משיב את השטר מתנה לזוכה, **והעמיד רבי אבא בר ממל** שמדובר במתנת שכיב מרע שאין לחשוש, שהרי עיקר הדין במתנת שכיב מרע יכול לחזור בו מהמתנה אף לאחר נתינת השטר, א"כ **אף אין נמלך** וכתב שטר ולא נתן ובנתיים נתן לאחר, הרי עתה יכול לחזור ולתת למו שכתוב בשטר. **ואף אם בנתיים** נתן מתנת בריא, לכשיצאו ב"ד ידונו ב"ד לפי התאריך הנקוב בשטר והאחרון יהא תקף. **אך אם השטר הנמצא הוא שטר מתנת בריא** באמת למדו "מצא דייטקאות מתנות וכו' אע"פ ששינום מודים לא יחזיר" **וביאר רבי אבא בר ממל** שמדובר במתנת בריא, ולא יחזיר שיש לחשוש לנמלך מלתת ונתן לאדם אחר, עתה בעת מציאת השטר שמא חזר בו מהנתינה יודע שלא יכול לחזור מהנתינה כדון מתנת בריא, **עתה אם ישיבו** את השטר לזוכה, יוציאו מהמקבל השני שהרי זמן השטר קודם. **(שטר זה כלפי האמת לא ניתן אלא עתה, ותאריכו מוקדם)**. **ולכן אומרים לו** אם אתה רוצה תכתוב שטר חדש עם תאריך היום, וכך אם היה מקבל אחר "טרו יהיה מוקדם".

רב זביד מתירץ באופן אחר כיון שבברייתא הנזכרת מבואר שאף מתנת שכיב מרע לא יחזיר. **לכך העמיד** שמשנתנו עוסקת במתנת שכיב מרע שהנותן לפנינו, וכאמור אין חששות ששכיב מרע חוזר ושטר זה עם תאריך מוקדם אין לחשוש שגיבה שלא כדון (אם היה קיבל שני במתנת בריא שטר מאוחר וזוכה, אם קיבל במתנת שכיב מרע הרי יכול לחזור בו). **ובברייתא הנבארת** שלא יחזיר מדובר שהנותן נפטר ובנו אומר תנו. וחוששים שמא האב נמלך ולא נתן את השטר, והבן ירש את הקרקע ונתן מתנה לאחר, **עתה שנמצא** השטר חזר בו הבן מנתינת המתנה ועשה קנוניא עם המקבל הכתוב בשטר ויוציאו מהזוכה מהבן. **לכן אומרים לו ב"ד** תכתוב (הבן) מתנת בריא בשטר חדש, וכך אם משהו קיבל את הקרקע יוציא שטר עם תאריך מוקדם.

מצא שובר שכתובת האשה כאשר מקבלת את כתובתה, אם האשה מודה יחזיר לבעל. לא מודה, לא יחזיר. אמנם **אף כאשר מודה** יש לחוש שהתאריך בשובר מוקדם לזמן פרעון הכתובה, האשה מכרה את כתובתה לאחר (אם ימות בעלה או יגרשה הקונה יקבל את הכתובה, או נסיים המשועבדים לכתובה), הבעל פרע את הכתובה לאשה בזמן שהיה צריך לפרוע לקונה. ויוציא הבעל שובר עם תאריך מוקדם ויוציא מהלוקח שנטל שלא כדון. **לדעת רבא**, לדברי שמואל שאמר שטר חוב שמכר המלווה יכול לחזור ולמחול ללווה ויפסיד הלוקח, ה"ה האשה, אמנם מכרה את כתובתה אך הבעל טורף מהלוקח כדון כיון שמחלה לו על הכתובה. **לאבוי**, אף בלא דברי שמואל אין לחשוש שמא מכרה כתובה היות וכתובה לפנינו. **ונחלקו רבא ואבוי** האם חוששים שכתב הבעל ב' כתובות. **ואבוי לשיטתו** ש"עדיו בחתומיו זכין לו" מזמן הכתוב בשובר זוכה בו הבעל, ואם מכרה בינתיים התברר שהמכירה לא חלה.